

GOSZTONYI GERGELY*

A kínai internetcenzúra modellje

The Chinese Internet Censorship Model

ABSZTRAKT

A felhasználók elzárása a politikai vezetők által nem megfelelőnek ítélt információktól, az internet-szolgáltatók felelőssé tétele a rajtuk elhelyezett tartalomért és a folyamatos monitorozás alapja az úgynevezett kiberszuverenitás, amely szerint minden országnak joga van megválasztani az internete fejlesztésének és szabályozásának módját. A Kínai Népköztársaság által működtetett Arany Pajzs rendszer, amely komplex és folyamatosan változó-bővülő jogi, technológiai háttérre alapozva, sok millió ember figyelő tekintete előtt működik, mindezt képes elérni. Így a fő kérdés, amelyre az Arany Pajzsot, a kínai totális kontrollt megvalósító eszközt működtető kínai vezetők választ keresnek: létezik-e a 21. században olyan megoldás, amely egyszerre biztosít gazdasági nyitást és fejlődést, ugyanakkor információs bezárkózást.

Kulcsszavak: Arany Pajzs, cenzúra, internet, Kína, tartalomszabályozás, kiberszuverenitás

ABSTRACT

Blocking users from information deemed inappropriate by political leaders, making ISPs responsible for the content placed on them, and having to constantly monitor the content is based on so-called cyber sovereignty, according to which every country has the right to choose how to develop and regulate the Internet. The Golden Shield system, operated by the People's Republic of China and surrounded by a complex and ever-changing legal, technological and human background, can achieve all this. Thus, the main question to which Chinese leaders operating the Golden Shield, China's means of implementing total control, is seeking an answer is: can there be a solution in the 21st century that provides both economic openness and development while maintaining information confinement?

Keywords: Golden Shield, censorship, internet, China, content control, cyber sovereignty

Bár kevesebb szó esik róla, és sokan illedelmesen félrenéznek, az internet szabályozásának, a tartalommoderálásnak és a cenzúrának létezik az amerikai *immunitási-modell*¹ és az európai *biztonságos kikötő-modell*² mellett egy harmadik útja is,

* Dr. Gosztonyi Gergely, egyetemi adjunktus, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Jogtörténeti Tanszék, e-mail: gosztonyi@ajk.elte.hu.

¹ Section 230 – Nurturing Innovation or Fostering Unaccountability? Key Takeaways and Recommendations, United States Department of Justice, 2020. június, <https://www.justice.gov/file/1286331/download> (2021. 09. 12.).

² MADIEGA, Tambiama: *Reform of the EU liability regime for online intermediaries. Background on the forthcoming Digital Services Act*. European Parliamentary Research Service, 2020. május, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2020/649404/EPRSIDA\(2020\)649404EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2020/649404/EPRSIDA(2020)649404EN.pdf) (2021. 09. 12.), 1–2.

ez pedig a *kínai (vagy ázsiai) modell*. Nyilvánvalóan nem lehet társadalmi, szociális vagy akár politikai helyzet kapcsán egy kalap és egy szabályozási modell alá helyezni az összes ázsiai országot, az mégis látható, hogy – az eltérések ellenére – az internet szabályozásával és a tartalomszabályozással kapcsolatos felelősségi kérdésekben egy sokkal szigorúbb utat választottak, mint Európa vagy az Amerikai Egyesült Államok. A kínai megoldás alapja az internetszuverenitás, azaz annak a gondolatnak a (szinte) tökélyre fejlesztése, ami alapján a világ országainak joguk van megválasztani az internetük fejlesztésének és szabályozásának módját. A részletek vizsgálatához és megértéséhez pár évet vissza kell utazni az időben.

1. A tartalomszabályozás kezdetei

Anélkül, hogy a kínai sajtó- és médiaszabályozás történetébe³ mélyebben leásnánk, érdemes kiemelni, hogy a Kuomintang, a Kínai Kommunista Párt vezetése már a kezdetektől tudta, hogy az emberek tudatának, a közvélemény befolyásolásának fontos szerepe lesz sikerében és hatalma fenntartásában. *„Miótán Kínát több mint fél évszázadon keresztül uralta a politikai erőszak, az ideológiai oktatás és propaganda eszközeivel, a kommunista rezsimnek sikerült elérnie, hogy sok kínai ember elutasítsa az egyetemes emberi értékeket (mint az emberi jogok, a szabadság, a demokrácia és az élet tisztelete) és azokat burzsoá csökevénynek tekintse.”*⁴ Ennek következtében 1978-ig a szigorú politikai elnyomás jellemezte a kínai sajtót, amelynek jellegzetességei közé tartozott a megjelenő tartalmak előzetes és utólagos, politikai okokból történő cenzúrázása is.⁵ A nyolcvanas évek elején a nemzetközi politikai és a gazdasági környezet megváltozása engedményekre sarkallta a média szabályozása terén a kínai államot,⁶ amely engedményeket azonban az 1989-es események miatt (Kínában a Tienanmen téri tüntetések szétverése, míg a világban a Szovjetunióban történtek hatására a szovjet blokk szétesése⁷) a gyakorlatban sorra visszavontak. *„A Központi Bizottság Propaganda Osztálya és Általános Irodája egy 48 elemből álló szigorúan titkos utasítást állított össze az alacsonyabb szintű tisztviselőknek, elmagyarázva, hogy mely kérdéseket és milyen előírások mellett lehet megvitatni. Bárki, aki nem tartotta be ezeket a titkos utasításokat, különféle jogi szankciókat kockáztatott.”*⁸ A kétezres évek elején úgy tűnt, hogy az általános reformok nem csupán a gazdasági, hanem a politikai színtéren is megjelenhetnek, ám ez a gyakorlatban hiú ábrándnak bizonyult: a 2003 augusztusában kiadott rész-

³ Részletesen lásd: HE, Qinglian: *The Fog of Censorship: Media Control in China*. Human Rights in China, New York, 2008, 2–41.

⁴ HE: i. m., 4–5.

⁵ TAI, Qiuqing: China's Media Censorship: A Dynamic and Diversified Regime. *Journal of East Asian Studies*, 2014/2, 185–209. (DOI: 10.1017/S159824080008900).

⁶ ROBERTS, Margaret E.: *Censored. Distraction and Diversion Inside China's Great Firewall*. Princeton University Press, Princeton, 2018, 98–101.

⁷ GOSZTONYI Gergely: A parlamentarizmus helyreállítása. In: Mezey Barna–Gosztonyi Gergely (szerk.): *Magyar alkotmánytörténet*. Osiris Kiadó, Budapest, 2020, 505–507.

⁸ HE: i. m., 14.

letes szabályok jegyzéke⁹ már ismét megszorító jellegű intézkedéseket vezetett be: minden médium számára előírta a „helyes politikai irányvonal” követésének kötelezettségét, előírta egy egységes állami hírügynökség létrehozását, amely minden médium számára a híreket szolgáltatja, végül célként jelölte meg a politikai jellegű sajtóellenőrzés erősítését.¹⁰

2. A kínai internet szabályozása

Mindezen információk az internet Kínában történő megjelenése kapcsán is fontossá váltak. Kínában 1995-ben vált nyilvános használatúvá az internet, és a felhasználók száma – a máshol megfigyeltékhez hasonlóan – itt is exponenciális növekedésnek indult a kétezres években (lásd az alábbi táblázatot!).

1. táblázat. A felhasználók körének növekedése az utóbbi 20 évben

	Lakosságszám	A felhasználók száma (2000. június)	A felhasználók aránya Kína lakosságán belül (2000. június)	A felhasználók száma (2021. június)	A felhasználók aránya Kína lakosságán belül (2021. június)	A felhasználók aránya az ázsiai népességén belül (2021. június)
Kína ¹¹	1 267 430 000 ¹²	22,500,000	1,7%			
Kína	1 444 216 107			989,080,566	68,5% ¹³	35,7%

Forrás: saját szerkesztés

A táblázatból jól látható, hogy míg 2000-ben az akkori kínai lakosságszám (1 267 430 000) nagyjából 1,7%-a használta az internetet, mára már, húsz év elteltével, a lakosság majdnem 70%-a internethasználó.¹⁴ Kiemelendő ugyanakkor, hogy a különböző régiók között nagy az eltérés az internetellátottság tekintetében.¹⁵

Ez már akkora tömeget jelentett, amelyet a Kínai Kommunista Párt vezetése nem hagyhatott szabadon élni a szólásszabadság jogával, így már a nagy számbeli ugrás

⁹ A végrehajtás részletes szabályai a Központi Bizottság és az Államtanács „a Párt és a Kormány nyilatkozatainak önkényes terjesztésének ellenőrzésének javításáról és a hatósági jogkör használatáról a terjesztés növelése, ezáltal a helyi és a mezőgazdasági szinten való könnyítésről” szülő közleménye kapcsán. 2003. augusztus.

¹⁰ HE: i. m., 18–20.

¹¹ A kínai adatok nem tartalmazzák a különleges közigazgatási területek (mint például Hongkong, Makaó és Tajvan) lakosainak, illetve felhasználóinak számát. Internet 2021 Usage in Asia, *Internet World Stats*, <https://www.internetworldstats.com/stats3.htm> (2021. 07. 10.).

¹² Total population of China 1980-2027, Statista, Apr 19, 2022. <https://www.statista.com/statistics/263765/total-population-of-china/> (2021. 09. 12.).

¹³ A Világbank adatai ráadásul 71%-os arányszámot jeleznek. Individuals using the Internet (% of population) – China. The World Bank, <https://data.worldbank.org/indicator/IT.NET.USER.ZS?locations=CN> (2021. 09. 12.).

¹⁴ A nagy számbeli ugrás 2006 és 2012 között volt megfigyelhető, amikor a lakosság 10%-a helyett már több mint 40% használta azt.

¹⁵ PETLEY, Julian: *Censorship. A Beginner's Guide*. Oneworld Publications, Oxford, 2009, 90.

előtt, 1998-ban felállítottak egy új Kiberrendőrséget,¹⁶ amely az interneten végezte azokat a „hagyományos” feladatokat, amelyeket korábban láthattunk, azaz a tartalomszabályozás és a cenzúra eszközeinek változatos skáláját felvonultatva korlátozta az internetes véleménycsere megvalósulását.¹⁷ A későbbiekben továbbfejlesztett állami tartalomszabályozási eszközök első megnyilvánulásait itt figyelhetjük meg: a belföldi tartalmak esetén a megfélemlítéstől a tiltásig széles volt a repertoár, míg a külföldi tartalmak esetében főszabályként blokkolták a kínai felhasználók hozzáféréseit. A bezárkózó internet előszeleit tehát már itt, a kilencvenes évek végén láthatjuk, amikor még „csupán” 22 millió – mondhatjuk, kiváltságos – kínai állampolgárnak volt lehetősége a kommunikáció ezen új technológiáját használni.

A jogi szabályozásra 2000-től kezdtek nagyobb hangsúlyt fektetni: ugyanebben az évben kiadták a Kínai Népköztársaság Államtanácsának 292. számú rendeletét,¹⁸ amely már megkövetelte, hogy az internetszolgáltatók bizonyos domain-neveket és IP-címeket rögzítsenek. Két évvel később, 2002-ben adta ki a kormány az Ideiglenes rendeletek az internetes tartalmak adminisztrációjáról című rendelkezését,¹⁹ amely elsősorban a politikai tartalmakat megjelenítő honlapokat célozta, de a szabályok az egyéb tartalmakat kínáló honlapokra is vonatkoztak. A rendeletekben – többek között – megjelent, hogy a) információs szolgáltatót működtetni csak előzetes hatósági engedéllyel (kereskedelmi cél esetén) vagy regisztráció után (nem kereskedelmi cél esetén) lehet, b) minden olyan rajtuk megjelenő tartalmat jelentenie kell a szolgáltatóknak, amely az állambiztonsággal vagy a társadalmi elégedetlenséggel hozható kapcsolatba, c) ezzel összefüggésben a harmadik személy által feltöltött tartalmakról másolatot kell készíteniük és meg kell őrizniük azt, d) el kell fogadniuk a szerkesztőségi felelősség rendszerét, amelynek során a szerkesztőségi munkatársak ellenőrzik a törvény betartását az interneten közzétett összes tartalom tekintetében.

Ha tehát egy szolgáltató meg akarja szerezni az üzleti engedélyét, akkor elvárják tőle, hogy *„a politikailag kifogásolható tartalmak megjelenésének megakadályozását automatizált eszközökkel végezze el, vagy a felhasználók által feltöltött tartalmak ellenőrzését követően a nem megfelelőnek minősítetteket a vállalat alkalmazottai manuálisan távolítsák el”*.²⁰ Jól látható tehát, hogy a *kínai modell* már a kezdetektől az egyértelmű szerkesztőségi felelősség mellett tette le a voksát, amit szankciókkal egészített ki (a lista a figyelmeztetéstől a működés beszüntetésén és a lefoglaláson át egészen a pénzbüntetésig terjedt).²¹ 2005-ben tovább szigorodott a rendszer, amikor elfogadták a Rendelkezések az internetes hírinformációs szolgáltatások igaz-

¹⁶ Harwit és Duncan szerint ugyanakkor csak 2000 végén kezdett el a szervezet valójában működni – először Anhui tartományban, majd hamarosan húszt másikkban is. HARWIT, Eric–CLARK, Duncan: Shaping the Internet in China. Evolution of Political Control over Network Infrastructure and Content. *Asian Survey*, 2001/3, 394. (DOI: 10.1525/as.2001.41.3.377).

¹⁷ HE: i. m., 168.

¹⁸ ZHU RONGJI, Premier: Measures for the Management of Internet Information Services. *Chinese Law & Government*, 2010/5, 30–35. (DOI: 10.2753/CLG0009-4609430504).

¹⁹ BOAS, Taylor C.: Weaving the Authoritarian Web. *Current History*, 2004, 103/677, 438–443. (DOI: 10.1525/curh.2004.103.677.438).

²⁰ MACKINNON, Rebecca: Race to the Bottom. Corporate Complicity in Chinese Internet Censorship. *Human Rights Watch*, 2006/8, 12.

²¹ HE: i. m., 170.

gatásáról című jogi normát, amely a 19. cikkében tételesen felsorolja azokat az elemeket, amelyek tiltott online tartalomnak minősülnek a Kínai Népköztársaságban.²²

Így minősül a) az Alkotmányban megerősített alapelvek megsértése, b) a nemzet biztonságának veszélyeztetése, államtitkok felfedése, a nemzeti rendszer felforgatása vagy a nemzet egységének veszélyeztetése, c) a nemzet becsületének vagy érdekeinek sérelme, d) a népek elleni gyűlöletkeltés, a népek elleni rasszizmus vagy a népek szolidaritásának megbontása, e) a nemzeti valláspolitikai megzavarása, gonosz kultuszok és feudális babonák terjesztése, f) pletykák terjesztése, a társadalmi rend megzavarása vagy a társadalmi stabilitás megzavarása, g) a trágárság, pornográfia, szerencsejáték, erőszak, terror terjesztése, vagy bűncselekmény elkövetésére való felbujtás, h) harmadik személyek megsértése vagy rágalmozása, harmadik személyek törvényes jogainak és érdekeinek megsértése, i) a társadalmi rendet megzavaró jogellenes gyűlésekre, egyesületekre, felvonulásokra, tüntetésekre vagy gyűlésekre való felbujtás, j) jogellenes civil szervezet nevében folytatott tevékenység, végül k) bármely más, törvény vagy szabályok által tiltott tartalom.

Ezek a fogalmak eléggé kétértelműek ahhoz, hogy az államnak jelentős mozgásteret biztosítsanak az „online viselkedésért büntethető személyek típusait illetően”.²³ 2001 óta ráadásul minden Kínában működő internetszolgáltatónak „önkéntes módon” alá kell írnia a „Nyilvános fogadalom a kínai internetes ipar önfegyelméről” elnevezésű dokumentumot, amelyben ígéretet tesznek arra, hogy tartózkodnak „az olyan káros információk előállításától, közzétételétől vagy terjesztésétől, amelyek veszélyeztethetik az állam biztonságát és megzavarhatják a társadalmi stabilitást”.²⁴ A fogadalom kezdeményezője a Kínai Internet Társaság, amely NGO-ként van megnevezve, de az Információs Ipari Minisztériumnak tartozik beszámolási kötelezettséggel. A szabályozás fő célja természetesen politikai: megakadályozni, hogy az online világban olyan gondolatok terjedjenek, amelyek esetlegesen politikai ellenállást szülhetnének a való életben. Ahogy *Nicolas P. Suzor* megfogalmazta, azokat a tartalmakat cenzúrázzák a legkövetkezetesebben, amelyek „megpróbálnak bármilyen fizikai találkozót vagy tiltakozást szervezni”.²⁵ Ezt a feladatot ráadásul nemcsak a szolgáltatók és a Kiberrendőrség látja el: 2013-ban a kínai állami média nyilvánosságra hozta, hogy kétfélmillióan vannak azok, akiknek feladata az online tartalmak megfigyelése.²⁶ Ők a Kínai Kommunista Párt Propaganda Osztályán, a legnagyobb kínai hírportáloknál és kereskedelmi vállalatoknál vannak alkalmazásban, és a számuk az eltelt nyolc évben bizonyosan növekedett. 2018-ban egyszerűsítették az állami felügyeleti rendszert: az addig számtalan kisebb-nagyobb minisztérium és állami hivatal helyett innentől két szervre hárul az ellenőrzés és cenzúrázás oroszlánrésze: a Kibertér-ügyi Bizottságra és a Közbiztonsági Irodán belül működő Hálózat-

²² MACKINNON: i. m., 18–19.

²³ ROBERTS: i. m., 117.

²⁴ MACKINNON: i. m., 12.

²⁵ SUZOR, Nicolas P.: *Lawless. The Secret Rules That Govern our Digital Lives*. Cambridge University Press, Cambridge, 2019, 80.

²⁶ HUNT, Katie–Xu, Cy: China 'employs 2 million to police internet'. *CNN*, 2013. október 7., <https://edition.cnn.com/2013/10/07/world/asia/china-internet-monitors/index.html> (2021. 09. 12.).

biztonsági Irodára.²⁷ Az éves költség, amelyet e rendszer felemészt, hatalmas: egyes számítások szerint csak 2020-ban 6,6 milliárd amerikai dollárt költöttek a rendszer fenntartására.²⁸

3. „A régi stílusú cenzúrát a megfigyelés hatalmas, mindenütt jelen lévő architektúrája váltja fel: az Arany Pajzs”²⁹

„*Melyik a jobb? A Nagy Testvér internet, vagy ha egyáltalán nincs internet?*”³⁰ – tette fel a kérdést *Michael Robinson*, egy fiatal amerikai komputermérnök, aki 1996 után a kínai internet fejlődésénél bábáskodott, majd kiábrándult a kínai megoldásokból. Az Arany Pajzs projekt választ adott erre a kérdésre: kínaiak milliói számára használható az internet, de csak úgy, hogy valaki mindig figyel.³¹ A Kínai Nagy Fal után a szemünk előtt épült ki a Kínai Nagy Tűzfal,³² amely az Arany Pajzs projekt része. *Greg Walton* szerint³³ a létrehozását övező ellentmondás abban áll, hogy egyrészt a kínai kormány megértette, hogy az információs technológiák és az internet működteti napjainkban a világgazdaságot, és amennyiben ennek része kívánnak lenni, akkor használniuk kell ezen eszközöket, másrészt aközött, hogy a kínai állam egy autoriter berendezkedésű egypártrendszer, és mint ilyen, nem engedheti meg, hogy bárki megkérdőjelezze a hatalmát.

„*A Nagy Tűzfal a külföldi weboldalokhoz való hozzáférés korlátozásának rendszere, amely az 1990-es évek végén indult el,*³⁴ *az Arany Pajzs pedig a [teljes megfigyelést biztosító – G. G.] belföldi felügyelet rendszere, amelyet 1998-ban hozott*

²⁷ FEDASIUK, Ryan: Buying Silence: The Price of Internet Censorship in China. *China Brief*, 2021, 21/1, <https://jamestown.org/program/buying-silence-the-price-of-internet-censorship-in-china> (2021. 09. 12.).

²⁸ Reporters Without Borders: China's Cyber Censorship Figures. *rsf.org*, 2021. március 12., <https://rsf.org/en/news/chinas-cyber-censorship-figures> (2021. 09. 23.).

²⁹ WALTON, Greg: *China's Golden Shield: Corporations and the Development of Surveillance Technology in the People's Republic of China*. Rights & Democracy, Montreal, 2001, <https://numerique.banq.qc.ca/patrimoine/details/52327/2160163> (2021. 09. 23.).

³⁰ Idézi: Gutmann, Ethan: Who Lost China's Internet? *The Weekly Standard*, 2002. február 15., <https://ethan-gutmann.com/who-lost-chinas-internet/> (2021. 09. 12.).

³¹ Ironikus módon a kínai internetes cenzúra bevezetésénél jelentős amerikai tech-cégek bábáskodtak: leginkább a Cisco, „*amely az 1990-es évek elején kezdett szűrő- és megfigyelőberendezéseket szállítani a kínai cenzoroknak*”. GRIFFITHS, James: *The Great Firewall of China: How to Build and Control an Alternative Version of the Internet*. Zed Books, London, 2019, 33.

³² TANEJA, Harsh-XIAO Wu, Angela: Does the Great Firewall Really Isolate the Chinese? Integrating Access Blockage With Cultural Factors to Explain Web User Behavior. *The Information Society*, 2014/5, 297–309. (DOI: 10.1080/01972243.2014.944728).

³³ WALTON: i. m., 5.

³⁴ Nem meglepő módon még abban sincs egyetértés, hogy a projekt mikor indult: Chandel és társai 1996-os indulásról beszélnek, azzal kiegészítve, hogy (több közbenső lépcső elérése után) teljeskörűen csak 2008-ra valósult meg. CHANDEL, Sonali-JINGJI, Zang-YUNNAN, Yu-JINGYAO, Sun-ZHIPENG, Zhang: The Golden Shield Project of China: A Decade Later – An in-Depth Study of the Great Firewall. *International Conference on Cyber-Enabled Distributed Computing and Knowledge Discovery*, 2019, https://www.researchgate.net/profile/Sonali-Chandel/publication/338361425_The_Golden_Shield_Project_of_China_A_Decade_Later-An_in-Depth_Study_of_the_Great_Firewall/links/5e136bce299bf10bc392fc09/The-Golden-Shield-Project-of-China-A-Decade-Later-An-in-Depth-Study-of-the-Great-Firewall.pdf, 112. (2021. 09. 23.).

*létre a Közbiztonsági Minisztérium.*³⁵ Tervezésük idején – bár láttuk, hogy egy aktív Kiberrendőrség felügyelte a szerkesztői felelősség megvalósulását és a nem kívánt tartalmak elrejtését a kínai állampolgárok szeme elől – még volt technikai lehetőség elbújni a Nagy Testvér figyelő szemei elől. Nem kellett ehhez egy zug a szobában – mint ahova Winston Smith elbújik a telekép elől George Orwell 1984 című regényében –, elég volt egy *virtuális magánhálózat (Virtual Private Network, VPN)* használata.³⁶ Az Arany Pajzs felépítése és működtetése³⁷ azonban elhozta az internetes kommunikáció totális ellenőrzését, amelyről előtte kevesen gondolták, hogy lehetséges. A megfigyelőrendszer jellemzője azonban a bizonytalanság és a kiszámíthatatlanság: nem tudni, hogy pontosan milyen tartalom miért csúszott át a szűrőn és miért nem, ahogy azt sem tudni, miért érhetőek el bizonyos tartalmak az ország egyes részein, máshol pedig nem, vagy hogy melyik tartalom melyik társadalmi csoport szeme elől tűnik el. Többen ezért az Arany Pajzs projektet Jeremy Bentham Panopticon-tervéhez hasonlónak tartják, aki olyan börtönt tervezett meg, ahol a fogvatartottak nem tudják, hogy mikor melyiküket figyelik az őrök, vagy hogy figyelik-e őket egyáltalán. Ahogyan Mezey Barna fogalmazott: „Ebben a szerkezetben gyakorlatilag lehetetlen volt az összebeszélés, kapcsolattartás. Kizárta a konstrukció az esetleges szervezkedés veszélyét, megakadályozta a zendüléseket vagy kitöréseket is.”³⁸ Ugyanez igaz a kínai internetszabályozás jelen helyzetére is: *Bobbie Johnson* ezt „tudatosan kihagyásos technológiának” (*hit-and-miss technology*),³⁹ *Boris János* a rendszert – a tudatosan beépített „biztonsági szelepek”, azaz hibák és kihagyások miatt – „adaptív autorizmusnak”,⁴⁰ míg *Séverine Arséne*⁴¹ és *Margaret E. Roberts*⁴² „porózus cenzúrának” nevezték.

E technológia és a szabályozás tudatos pontatlansága és nem egyértelműsége abba az irányba vezet, hogy harmadik féltől származó tartalom esetén a szolgáltató valószínűleg inkább eltávolítja vagy cenzúrázza a tartalmat, hogy a felelősségi

³⁵ E. H.: How does China censor the internet? *The Economist*, 2013. április 22., <https://www.economist.com/the-economist-explains/2013/04/21/how-does-china-censor-the-internet> (2021. 09. 14.).

³⁶ 2017-ben ellentmondó hírek láttak napvilágot a VPN-alkalmazások használatáról Kínában. A *The Guardian* szerint a kínai kormány arra utasította az ország három legnagyobb, állami tulajdonban lévő távközlési szolgáltatóját (China Mobile, China Unicom, China Telecom), hogy teljes egészében blokkolják a VPN használatát, míg a *The Diplomat* – kínai nyilatkozatokat idézve – arról ír, hogy csak az illegális VPN-használatot tiltják be az országban 2018-tól. A cikk szerzője is meglátja az iróniát emögött, hiszen azt, hogy mi minősül illegális VPN-használatnak, a kínai állam döntheti el. HAAS, Benjamin: China moves to block internet VPNs from 2018. *The Guardian*, 2017. július 11., <https://www.theguardian.com/world/2017/jul/11/china-moves-to-block-internet-vpns-from-2018> (2021. 09. 23.); GAO, Charlotte: China Clarifies Reports of VPN Ban. *The Diplomat*, 2017. július 13., <https://thediplomat.com/2017/07/china-clarifies-reports-of-vpn-ban/> (2021. 09. 23.).

³⁷ CHANDEL–JINGJI–YUNNAN–JINGYAO–ZHIPENG: i. m., 114.

³⁸ MEZEY Barna: *A börtönügy a 17–19. században. A börtön európai útja*. Gondolat, Budapest, 2018, 337.

³⁹ JOHNSON, Bobbie: How Google censors its results in China. *The Guardian*, 2010. január 13., <https://www.theguardian.com/technology/2010/jan/13/how-google-censors-china> (2021. 09. 23.).

⁴⁰ BORIS JÁNOS: A Nagy tűzfal és a SZORM, avagy a zárt internet orwelli világa. *Athenaeum*, 2016/1, 62.

⁴¹ ARSÉNE, Séverine: La Chine et le contrôle d'Internet. Une cybersouveraineté ambivalente. *Annuaire Français de Relations Internationales*, 2019, 20, <https://www.afri-ct.org/wp-content/uploads/2020/06/Article-Arsene.pdf>, 961. (2021. 09. 23.).

⁴² ROBERTS: i. m., 2.

kockázatokat minimalizálja.⁴³ „A vállalatok 'blokkolási listáikat' megalapozott találgatások, valamint próbálgatás és tévedés alapján állítják össze: miről tudják, hogy politikailag érzékeny, mit mondanak nekik a kínai tisztviselőkkel folytatott megbeszéléseken, és milyen panaszokat kapnak a kínai hatóságoktól a politikailag kifogásolható keresési eredmények megjelenése miatt.”⁴⁴ Az Arany Pajzs ráadásul folyamatosan finomodik és tanul: mind az emberek (azaz a rendőrség és a moderátorok), mind pedig a mesterséges intelligencia segítségével.⁴⁵

2020-ban a *Freedom House* internetről szóló éves jelentésében így fogalmazott: „Kína megfigyelési rendszerei továbbra is a legfejlettebbek és legszéleskörűbbek a világon.”⁴⁶ Az Arany Pajzs elemei ugyanis a kétezzerhúszas évekre már nem csupán az online aktivitásokat figyelik és cenzúrázzák szükség esetén, hanem olyan összekapcsolódó rendszert alkotnak, amely alapján a politikai és szociális profilozás könnyedén megvalósítható. Ide tartozik például az internet figyelemmel kísérése, a Big Data-alapú elemzés, a közterek figyelemmel kísérése, kamerák telepítése az otthonokba és az otthonok környékére,⁴⁷ az online tevékenységektől való eltiltás, illetve az egészségi állapottal kapcsolatos alkalmazások, a hőérzékelési technológia, az online kapcsolatokat követő alkalmazások és az arcfelismerési technológia használata.⁴⁸

Így juthattunk el a korábbi, hagyományos sajtószabadsági veszélyektől egy olyan korszakba, ahol a hagyományos eszközök internetes használata egy szinte totális megfigyelésre képes államhoz vezetett el. A Kínai Népköztársaság ezt másképpen értelmezi: számára az internetszuverenitásról⁴⁹ szól a kérdés, amelynek alapja *Hszü Csin-ping*, a Kínai Népköztársaság elnökének 2015-ben, a második Internet Világkonferencia nevű rendezvényen elmondott beszéde,⁵⁰ amelyben felszólította a világ országait, hogy tartsák tiszteletben egymás „kiberszuverenitását” és az internetes kormányzás különböző modelljeit. Kiemelte, hogy a világ országainak joguk van megválasztani az internetük fejlesztésének és szabályozásának módját, és – nyil-

⁴³ Vö.: *Delfi AS v. Estonia* App no. 64569/09 (ECtHR, 16 June 2015), [67.]: „err on the side of caution to avoid possible subsequent liability”.

⁴⁴ MACKINNON: i. m., 13–14.

⁴⁵ QIU FAN, Chen: The Reunion: a new science-fiction story about surveillance in China. *MIT Technology Review*, 2019, 122/1, 89–95.

⁴⁶ *Freedom on the Net 2020. The Pandemic's Digital Shadow*. Freedom House, 2020. október 21., https://freedomhouse.org/sites/default/files/2020-10/10122020_FOTN2020_Complete_Report_FINAL.pdf, 21. (2021. 09. 23.).

⁴⁷ „A magánélet és a véleménynyilvánítás szabadsága összefügg és kölcsönösen függ egymástól; az egyik megsértése a másik megsértésének oka és következménye is lehet. Megfelelő jogszabályok és jogi normák nélkül a magánélet, a biztonság és a kommunikáció anonimitásának biztosítása érdekében, az újságírók, az emberi jogok védelmezői és a közérdekű bejelentők (whistleblower) például nem lehetnek biztosak abban, hogy kommunikációjukat nem fogják az államok vizsgálni.” UNHRC: *Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression*. 2013, UN Doc A/HRC/23/40, 79.

⁴⁸ *Freedom on the Net 2020. The Pandemic's Digital Shadow*: i. m., 21.

⁴⁹ DENYER, Simon: China's scary lesson to the world: Censoring the Internet works. *The Washington Post*, 2016. május 23., https://www.washingtonpost.com/world/asia_pacific/chinas-scary-lesson-to-the-world-censoring-the-internet-works/2016/05/23/413afe78-fff3-11e5-8bb1-f124a43f84dc_story.html (2021. 09. 22.).

⁵⁰ N/A: China internet: Xi Jinping calls for 'cyber sovereignty'. *BBC*, 2015. december 16., <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-35109453> (2021. 09. 22.).

vánvalóan az Amerikai Egyesült Államokra utalva – visszautasította, hogy ebben a nem törvények feletti térben, a kibertérben bármely ország internethegemóniát szerezzen. Ahogy *James Griffiths* összefoglalta *Hszi Csin-ping* szavait a sajtójai-val: „A fizikai világban is vannak határellenőrzések és importvámok, miért lenne ez másképp a digitális szférában?”⁵¹ Mindez ahhoz a kérdéshez vezet el, hogy létezik-e, létezhet-e „Kínai Internet”, „Amerikai Internet”, „Egyiptomi Internet” vagy akár „Magyar Internet”. E szándék szerint az internetszabályozást a korai sajtószabályozásokhoz vagy műsorszolgáltatási szabályozásokhoz kellene hasonlítani, amikor is az államok megalkotják saját szabályaikat, majd szükség esetén – ideális esetben, de nem feltétlenül – egyeztetnek a környező, érintett országok vezetőivel.⁵² Nem feledhetjük, hogy ez volt az a szabályozási módszer, amelyet a technológia fejlődése, a határokon átvélő televíziós és rádiós műsorjelek, majd az internet megjelenése teljes mértékben átalakított.

Az állampolgári és politikai jogok korlátozása mellett természetesen gazdasági kérdésekről is beszélünk. 2008-ban a YouTube-ot a tibeti helyzet miatt tették elérhetetlenné, míg ugyanez a sors jutott a Hszincsiang-Ujgur Autonóm Területen történtek miatt a Facebooknak (2008) és a Twitternek (2009) is.

Mit lehet tenni? Elveszíteni több száz millió felhasználót a demokratikus elvek oltárán vagy a gazdasági jellegű (ön)cenzúrát alkalmazva beállni a sorba? A Google ez utóbbit választotta,⁵³ hiszen – különféle eszközökkel – már a kínai piacon való 2006-os megjelenésének kezdeteitől önmaga tett elérhetetlenné bizonyos keresési tartalmakat a Kínai Népköztársaság területén a google.cn-en történő keresések esetén.⁵⁴ Az amerikai politikusoknak és a nagyközönségnek ugyanakkor elfogadhatatlan volt egy amerikai vállalat ilyen működése,⁵⁵ így a számtalan támadás miatt a Google beszüntette tevékenységét Kínában.⁵⁶ Ugyanakkor, ahogy *Ryan Gallagher* 2018-ban feltárta,⁵⁷ a Szitakötő (*Dragonfly*) kódnéven emlegetett projektben – a kínai piacra való visszakerülése érdekében – egy olyan cenzúrázott keresőmotort fejlesztett volna ki a Google, amely tiltólistára teszi – többek között – az emberi jogokkal, a demokráciával, a vallással és a békés tiltakozással kapcsolatos webhelyeket és keresési kifejezéseket.

⁵¹ GRIFFITHS: i. m., 17.

⁵² GOLDSMITH, Jack L.–Wu, Timothy: Digital Borders: National Boundaries Have Survived in the Virtual World and Allowed National Laws to Exert Control Over the Internet. *Legal Affairs*, 2006, 40., https://www.legalaffairs.org/issues/January-February-2006/feature_goldsmith_janfeb06.msp (2021. 09. 22.); GOLDSMITH, Jack L.–Wu, Timothy: *Who controls the Internet? Illusions of a borderless world*. Oxford University Press, Oxford, 2006.

⁵³ STEVENSON, Christopher: Breaching the Great Firewall: China's Internet Censorship and the Quest for Freedom of Expression in a Connected World. *Boston College International and Comparative Law Review*, 2007/2, 543.

⁵⁴ Ugyanezt az utat választotta a Microsoft is. STEVENSON: i. m., 544.

⁵⁵ GRIFFITHS: i. m., 96.

⁵⁶ A hivatalos indokolás szerint a kínai piacról való kivonulás kínai hackerek támadása miatt történt. GRIFFITHS: i. m., 137–138.

⁵⁷ GALLAGHER, Ryan: Google Plans to Launch Censored Search Engine in China. *The Intercept*, 2018. augusztus 1., <https://theintercept.com/2018/08/01/google-china-search-engine-censorship/> (2021. 09. 23.).

4. Konklúzió

A kérdés, amelyre az Arany Pajzsot működtető kínai vezetők választ keresnek: létezhet-e a 21. században olyan megoldás, amely egyszerre biztosít gazdasági nyitást és fejlődést, ugyanakkor információs bezárkózást. A választ valószínűleg csak jó pár év múlva fogjuk megtudni, azonban az már ma is látható, hogy a két feltétel együttes működéséhez az szükséges, hogy „*az országban a legnagyobb és legkifinomultabb online cenzúra*⁵⁸ *működjön a világon*”.⁵⁹ Az amerikai, immunitáson alapuló rendszer és az európai, biztonságos kikötő rendszere mellett felépült a harmadik út: a totális megfigyelésen alapuló rendszer, amely – főszabály szerint – nem enged hibát a magánfelhasználók milliói számára, hiszen elzárja őket az információktól. Amennyiben – akár a tudatosan használt „*biztonsági szelepeken*”, akár más úton – mégis átjutna információ, az internetszolgáltatók és a platformok egyértelmű – immunitás és mentesülés nélküli – felelősségre vonása történik meg.⁶⁰ Mindez kiegészül egy folyamatos monitorozási kötelezettséggel a szolgáltatók részéről, azaz a szabad véleményeknek három „kapun” kellene átjutniuk, hogy elérjék a nyilvánosságot: a felhasználói öncenzúrán, a gazdasági cenzúrán (szolgáltatói monitorozás), valamint az állami cenzúrán (Arany Pajzs).

Ez lenne a jövő útja? Az Arany Pajzshoz hasonló rendszerek, amelyek komplex és folyamatosan változó-bővülő jogi, technológiai háttérre alapozva, sok millió ember figyelő tekintete előtt biztosítják a „*kiberszuverenitást*”? Ahogy Bennett és Naim megjegyzik: „*az egyik nyugtalanító tendencia az, hogy a kormányok összefognak, hogy olyan internetet hozzanak létre, amelyet könnyebb monitorozni. Kína tanácsokkal látta el Iránt abban, hogyan építsen önálló »Halal« internetet. Peking ugyancsak megosztotta know-how-ját Zambiával, hogyan blokkolja a kritikus webes tartalmakat.*”⁶¹ Tim-Berners Lee – akit az internet egyik atyjaként emlegetnek⁶² – 2013-ban egy interjúban⁶³ azt jóslta, hogy „*a Berlini Fal leomlott, a Kínai Nagy Tűzfal – nem hiszem, hogy leomlik, azt hiszem, hogy idővel el fogják engedni [a totális megfigyelést – G. G.]*”. Nyolc év eltelt, és ebben a kérdésben nem lett igaza. Sőt, a folyamatosan fejlődő technológiának megfelelően az Arany Pajzs nagyobb, okosabb és pontosabb, mint eddig bármikor.

⁵⁸ Érdekes gondolat, amit Margaret E. Roberts a *Cenzúra* című könyvében jegyez meg: „*a kínai polgárok által naponta előállított harmincmilliárd darabnyi információt egyszerűen nem lehet cenzúrázni*”, így a tökéletes kontroll sosem valósulhat meg. ROBERTS: i. m., 1.

⁵⁹ ECONOMY, Elizabeth C.: The great firewall of China: Xi Jinping's internet shutdown. *The Guardian*, 2018. június 29., The great firewall of China: Xi Jinping's internet shutdown (2021. 09. 23.).

⁶⁰ A szerzői jogi és védjegyjogi jogsértések kicsit eltérő eseteiről lásd: FRIEDMANN, Danny: Oscillating from Safe Harbor to Liability: China's IP Regulation and Omniscient Intermediaries. In: Frosio, Giancarlo (ed.): *Oxford Handbook of Online Intermediary Liability*. Oxford University Press, Oxford, 2020, 277–294.

⁶¹ BENNETT, Philip–NAIM, Moises: 21st-century censorship. *Columbia Journalism Review*, 2015, 14/1, https://archives.cjr.org/cover_story/21st_century_censorship.php (2021. 09. 23.). „*Szükséges lenne a cenzúra és a megfigyelési technológia exportjának korlátozása.*” Vö.: *Freedom on the Net 2021. The Global Drive to Control Big Tech*. Freedom House, 2021. szeptember 16., https://freedomhouse.org/sites/default/files/2021-09/FOTN_2021_Complete_Booklet_09162021_FINAL_UPDATED.pdf, 25. (2021. 09. 23.).

⁶² N/A: The Fathers of the Internet. *Inmesol*, 2014. március 16., <http://www.inmesol.com/blog/fathers-internet> (2021. 09. 23.).

⁶³ FAULCONBRIDGE, Guy: Father of Web says China will dismantle 'great firewall'. *Reuters*, 2013. november 22., <https://www.reuters.com/article/uk-china-internet-berners-lee-idUKBRE9AL00120131122> (2021. 09. 23.).